

Conrad

Novelle av tannlege Per Neverlien

1

Etter operasjonen sluttet Conrad som lege, og tok samtidig farvel med egne beslutninger. Han solgte sin private legepraksis i et kjøpers marked, og fikk ikke på langt nær det for praksisen som hans kone hadde tenkt. Hans flegmatiske sinnelag medførte imidlertid at han selv var fornøyd. Og særlig satte han pris på å slippe å ta alle avgjørelsene. Hjemme bestemte hans kone, selv om hun ikke ville vedgå det. Nåvel, tenkte Conrad, det er ikke alltid så lett å vite hvem som egentlig er den bestemmede. I alle fall fortsatte hans kone å bestemme der såvel som i sin stilling som ergoterapeut ved et behandlingshjem for eldre.

Den første tiden som rekonvalesent etter operasjon, fikk Conrad mange blomster og hilsner med ønske om god bedring. Denne vennligheten gjorde ham godt, og han svarte alle som viste ham oppmerksomhet. Etter som ukene gikk og han ble raskere, begynte han å ta bilen inn til sentrum og hente posten i postboksen. Han visste jo at ikke alle menneskene i bygden hørte til hans beundrere, og det var helt uvant for ham å være i gaten midt i arbeidstiden. Noen kom bort og hilste i vennlighet, andre snudde seg bort og hastet videre. Det ble likevel til at han fortsatte med å hente posten og gå i banken og betale regninger. Raskt og effektivt og så hjem igjen. Han savnet ikke sine pasienter og sin praksis, og slett ikke ansvaret. Og ettersom han var sykemeldt og hadde privat avbruddsforsikring i tillegg til det offentliges bidrag, var inntekten god. Og det ville den fortsette å være i et år fremover, i alle fall såfremt han ikke skulle friskmeldes. Ettersom han

var 66 år og ble 67 ved opphør av sykemeldingstiden, var det ingen som regnet med at han ville klare å drive praksis det første året etter en så stor operasjon som den han hadde hatt.

Tre måneder etter operasjonen var Conrad til etterkontroll, og det ble ikke funnet spredning av kreften. Conrad begynte så smått å tro på en fremtid. Men han sov dårligere enn han hadde pleid, og det var sjelden mer enn en halvtime mellom hver gang han kom til å tenke på seg selv og den utlagte urinvei. Det var bare gradvis det helt og fullt gikk opp for ham at dette var noe som kom til å være ham for resten av livet. Hittil hadde han alltid blitt frisk etter en sykdom. Det var vemodig hver gang det slo ham at nå ble han aldri akkurat som før. Og vemodet fulgte ham, uten stor dramatik, men fulgte ham gjennom dager og drømmer om nettene.

Fra et langt praksisliv visste Conrad godt at kronisk syke mennesker er en pest og en plage for omgivelsene (og for ham selv som lege også, om han nå skulle være ærlig). Han visste derfor også at det var avgjørende både for ham selv og for hans kone og all verden som han skulle ha kontakt med at han ikke ble hengende fast i et syn på seg selv som pasient. Det var lettest utenfor hjemmet eller når de fikk besøk. Som hans kone flere ganger uttrykte det: «Du er så kjekk når du er ute blant folk eller når det er folk her. Men ellers må jeg si at du er svært forandret og i grunnen litt grinete.» Conrad visste at hun hadde rett, og likefullt var det vanskelig å være som før operasjonen. Hjemme hadde han gått inn i en pasientrolle, og var det ikke egentlig det

han hadde ellers også, bare på en annen måte, den kjekke det-går-bare-bra-rolle? Han ble gradvis klar over at det han likte best, bortsett fra å være alene, var å være sammen med folk som enten ikke visste at han var operert, eller som ikke viste tegn til å vite det. Han skjønte at poenget ikke var å se på seg selv som pasient, men simpelthen å lære en helt ny rolle: pensjonistrollen. Men så var det altså bare han som var pensjonist, ikke hans kone. Hun hadde ikke en gang begynt å tenke på seg selv som pensjonist. Hver morgen fra mandag til fredag dro hun av gårde på arbeid, og kom ikke hjem før langt på ettermiddagen. Det var Conrads beste morgener. Han sto ikke opp før Irmelin hadde kjørt avgårde. Og ofte ble han liggende en time til i sengen og bare se ut av vinduet etter at han hadde trukket fra gardinene. Så stelte han seg i ro og mak, og gikk for hente avisene i postkassen nede ved veien. Det var alltid han som hentet dem. Irmelin ville lese dem om ettermiddagen, og ikke la gårdagens hendelser og nyheter fargelegge dagens nyheter. Så laget han seg en tallerken corn flakes, med melk og sukker og syltetøy, og satte seg inn i stuen og spiste corn flakes og leste aviser.

I helgene var det annerledes.

«Jeg tror du trives best når jeg ikke er hjemme,» slo Irmelin fast.

Conrad hadde ikke tenkt på det så konkret, og ønsket at hun ikke hadde sagt det så direkte. Det var kanskje noe i det, men det ble voldsommere enn det behøvde når det ble sagt høyt. Men han visste, fordi hun hadde sagt det med vemmelighet en lørdag da han spiste corn flakes og melk og sukker og syltetøy til frokost: «Skjemat!»

Det var i grunnen ikke andre ting som gjorde at han faktisk syntes morgene var best de dagene hun var borte på arbeid. Ellers syntes han de hadde det fint, og skulle det være noe annet som skapte problemer, måtte det være at de hadde ulike forventninger til livet. Eller rettere sagt, og til tross for Ingjald Nissens bastante formulering om at liv uten forventninger var utenkelig: Conrad hadde ingen forventninger, og Irmelin hadde mange, mange forventninger. Det kinkige, slik Conrad så det, var at hennes forventninger ikke ble konkretisert. De var derfor vanskelig å forholde seg til, og Conrad led under det. Selv fylte han dagen med litt lesing, litt rusling og litt husarbeid. «Mye grønnsåpe og lite kraft,» som Irmelin uttrykte det. Men hun satte likevel pris på det som ble gjort.

Tre måneder etter operasjonen og ganske opp under jul kom det telefon fra Frederikke i Sverige: det hadde skåret seg mellom henne og Uffe.

Hjem kom hun, to dager etter. Conrad hadde satt i stand det gamle værelset hennes, vasket vinduet og tak og vegger og støvsuget det teppelagte gulvet. Bilen hennes svingte opp foran huset deres tidlig på ettermiddagen, mens det fortsatt såvidt var dagslys. Irmelin var ennå ikke kommet hjem fra arbeid. Conrad gikk ut til bilen for å hilse Frederikke velkommen, og rakk ut akkurat idet hun åpnet bildøren. Han rygget tilbake og gispet etter luft.

På grunn av sin legepraksis hadde han aldri vennet seg til å spise hvitløk, og med årene hadde han faktisk kommet til å mislike det. Ja, han ble uvel av hvitløk. Irmelin var nok glad i hvitløk, men de hadde det aldri i maten hjemme på grunn av Conrad. Ettersom hvitløksfarsotten hadde grepet om seg i gamlelandet, kanskje som et resultat av folks reiser til Syden, hadde Conrad funnet det ubehagelig å gå bort i aftenselskaper. Etter at han var blitt syk og operert, takket han nei til all selskapelighet. Han visste at det neppe kunne gå i lengden, men den tid den sorg. Han hadde i grunnen bestemt seg for å si like ut at han dessverre ikke kunne spise hvitløk

eller noe som var tilsatt hvitløk, ikke en gang når det «bare er ørlite langs kantene...».

Frederikke lo, kom ut av bilen og omfavnet sin far.

«Pappa! Så godt å se deg! Du ser jo helt okey ut!»

Frederikke snakket alltid med utropstegn og tillot aldri noe menneske å snakke ut. Såfremt man benyttet venstretunge setninger kunne man få beholde ordet en stund, med mindre da ikke Frederikke plutselig brøt inn med et «og!» for deretter å fortsette samtalen med sitt eget tema. Men brukte man høyretunge setninger og nærmest innledet med det bærende element, da hadde man over hodet ingen sjanse til å nærme seg fullføring. Irmelin tålte ikke venstretunge setninger der hun måtte vente på kjernen i budskapet, til tross for at korttidshukommelsen var brukbar. Men Irmelin hadde en slags underlig vitenskapelighet i hodet. Conrad hadde derfor forlenget vennet seg til to ulike taleformer, alt etter hvorvidt han snakket med Irmelin eller han hadde noe han gjerne ville formidle til deres eneste barn, Frederikke. Når de var sammen alle tre, skjøt han bare inn småord fra tid til annen. Gjærne da det ordet som i seg selv tilkjenner hans konklusjon. Hans bidrag var jo i det store og hele uten betydning for samtalen videre utvikling.

«Spiste Uffe hvitløk?» spurte Conrad direkte.

Frederikke lo, åpnet koffertlokket og bakkdøren på bilen og sa: «Vil du hjelpe meg?»

2

En gang for mange, mange år siden, da Conrad og Irmelin reiste fra den vesle bygden i Nordtroms, der Conrad hadde vært distriktslege, hadde de sendt alt sitt verdslige gods sydover med båt. Alt pakket inn i tykt, brunt papir og surret med hyssing. Da flyttegodset ble levert sydpå en ukes tid senere, var ingen i tvil om at det hadde kommet sammen med tørrfisk. I måneder luktet det tørrfisk i hele huset og av alt i huset, av klær og hår, av bil og matvarer som ble

fraktet. Da sommeren kom og de kunne lufte ut hele døgnet, ble lukten av tørrfisk gradvis borte, og i september, ni måneder etter flyttingen, var det såvidt gjester kunne merke lukten.

Det hadde likevel ikke vært noe sammenlignet med den lukten som Frederikke nå brakte inn i huset. At vikingene hadde spist hvitløk, eller at grekerne for flere århundrer siden hadde brakt olivenoljen og hvitløken til Provence, dit skjebnen også hadde ført Frederikke en sommer, var ikke noe argument for å anse olivenolje og hvitløk som et kulturgode. Det var da heller ikke så mange år siden Provence og olje-hvitløk kombinasjonen var blitt betraktet som den rene ukultur. Men altså, «Det Franske Kjøkken» som Frederikke kalte det... Conrad protesterte, noe som umiddelbart førte til Irmelins bastante støtte for Frederikkens franske kjøkken.

«Du venner deg nok til det,» var Irmelins omkvede, «og dessuten er du ikke i praksis lenger,» og Frederikke brød seg overhodet ikke om farens protester.

I februar reiste han til fjells på ubestemt tid. Etter at de hadde fått strøm på hytta var det slett ikke så verst å være der, selv om det var en mils vei til bygd og folk. Han hadde mobiltelefon og fikk kjørt inn på snøscooter det han trengte, og til våren, når telen var gått av jorden, kunne han kjøre bil helt inn. Men det var lenge til det ble vår på fjellet. Men alt mens solen steg høyere og høyere på himmelen og det begynte å bli varmt i hytteveggen og mars nærmet seg april, gikk Conrad sine lange turer, satt på trammen og myste mot været, lå så lenge han ville og la seg så sent han ville og savnet verken Irmelin eller Frederikke. De ringte også sjeldnere og sjeldnere, og Irmelin pleide å si, som vanlig litt snurt: «Du trives visst best uten mitt selskap.» Men i begynnelsen av april ringte Frederikke: «Fatter'n? Vi kommer oppover til påske.»

«Hvem er vi?» spurte Conrad.

«Mutter'n, jeg og to vennepar.»

«Men her da ikke plass til to vennepar også...» Det var såvidt stemmen til Conrad bar.

«Joda,» sang Frederikkes stemme, «du kan ligge på stuen, mutter'n og jeg på soverommet, og gjestene på firemannsrommet. Det går som en drøm.»

«Ikke tale om,» sa Conrad.

«Conrad?» Det var Irmelin som hadde tatt telefonen, «du synes å ha glemt hvem som eier hytten?» Irmelin sa «hytten».

Conrad hadde ikke glemt det. Det faktiske forhold var at han omtrent ikke eide noe som helst. Det var, så godt som alt de hadde, Irmelins særeie. «Det spiller da ingen rolle hvem som står som eier,» pleide hun å si i yngre år, «vi har det jo sammen.» Det var bare det at de slett ikke hadde noe som helst sammen, unntatt de pengene han tjente, eller hadde tjent.

«Da drar jeg hjem,» sa Conrad.

«Umulig,» slo Irmelin fast, «jeg har lånt bort hele huset til Fridtjof og hans familie og noen venner som følger dem over fra Amerika. Det er umulig. Har du blyant og papir for hånden?»

«Blyant og papir? Nei, hva skal jeg med det?»

«Forresten, det spiller ingen rolle. Jeg ringer direkte til butikken og så kan de sende varene inn. Jeg sier at du betaler når de leverer. De kan ringe deg på forhånd.»

Conrad ble liggende lenge ut over dagen, og livet flimret forbi ham. Med undring merket han hvorledes det han var minst fornøyd med i livet fikk den mest fremtredende plassen. Onsdag før palmesøndag ringte de fra butikken, om det passet at de kom innover med noen varer i dag?

Conrad svarte fraværende at det var bare å komme. Så la han seg på benken i stuen med hendene under hodet og stirret opp i taket.

3

Da Frederikke, Irmelin og to vennepar ankom hytta fredag før palmesøndag, fant de mateskene stående utenfor hyttedøren. Det vil si, det var gnagd hull i pappen på den ene esken, og kjøttpålegg, ferdigsalater, løk og biter av brød

var dradd utover. Det var tydelig at dyr hadde forsynt seg. Det var allerede blitt halvmørkt, utelyset var ikke tent, og de ankomne var litt slitne etter skituren den ene milen inn til hytta. Irmelin tok i døren. Den var ulåst.

«Conrad?» ropte hun idet hun åpnet døren, og fortsatte fra vindfanget og inn i stuen, «Conrad?»

Irmelin ble svært lettet over å se at Conrad ikke lå død i hytta.

«Han er ikke her,» ropte hun ut til de andre, som nå strømmet inn i hytta. Ingen spurte hvor han i så fall var.

«Skiene hans er borte,» slo Frederikke fast etter en kort inspeksjonsrunde, «han har dradd et eller annet sted. Nå skal jeg lage oss en god, varm hvitløkssuppe.»

4

Da kjøpmannen fra bygden kom med snøscooter og skulle levere varene, fant han ikke Conrad, men regnet med at han ville være tilbake hvert øyeblikk. Litt ergerlig ikke å få oppgjør der og da, men pengene ville han jo få. Han satte fra seg eskene på trammen og kjørte videre.

Lyden av snøscooteren der oppe i fjellet bar langt, men Conrad hørte den ikke. Han hadde spent på seg skiene, som i en tåkedis, og gått ned de få hundre meterne til det regulerte vannet. Ettersom vannet var blitt nedtappet i løpet av vinteren etter at isen hadde lagt seg, hadde store blokker av is blitt liggende vridd og forvrent langs strandlandet. Mellom dem kunne det være store sprekker. Like i nærheten av en god ørretplass, der en diger stein stakk opp om sommeren, lå isen som en prestekrage. Slik var det hver vår. Her tok Conrad av seg skiene, og stilte dem sammen med stavene i snøen. Så satte han seg på kanten av en isblokk og lot seg gli nedover mellom to digre isbrudd. Han var så trett, så inderlig, inderlig trett.

5

«Det lar seg ikke gjøre å gå ned i disse sprekkenes», sa lensmann Østberg, «det er alt for farlig.»

«Så må vi bruke dynamitt og skyte isen i stykker,» slo Irmelin fast. De sto

der, Irmelin og Frederikke, lensmann Østberg og en betjent, og gløttet skjevt inn under isflakene.

Lensmann Østberg så på Irmelin med de tunge, triste øynene sine.

«Vel,» sa Irmelin, som ante konsekvensene av ukontrollert bruk av dynamitt, «noe må vel kunne gjøres...»

6

I midten av mai begynte isen å smelte på den sydvendte delen av strandlandet, og en dag kunne lensmann Østberg ringe og fortelle at Conrads kropp var funnet innefrosset i en isblokk, vel bevart, med øynene lukket i et fredfullt ansikt. Som den fjellets mann Conrad hadde vært, så vidt han – lensmann Østberg – hadde forstått på familien, kunne man se det slik at ulykken hadde rammet et friluftsmenneske på en, for et friluftsmenneske, god måte. Og i tillegg antydte altså det fredelige ansiktsuttrykket...

7

Begravelsen fant sted i all stillhet, «etter avdødes ønske» som det sto i annonsen uken etter, og Frederikke og Irmelin, sammen med noen få nære venner av seg, tok farvel med Conrad over et enkelt måltid på Hotell C. Uten hvitløk.

«In honour of my dead dad», som Frederikke uttrykte det. Irmelin hadde valgt å tie i sammenhengen, men følte et visst behov for å forklare kelneren hvorfor de så vulgært valgte bort hvitløken: «Avdøde tålte, av spesielle grunner, ikke hvitløk... det er derfor vi bestiller ...»

«Til avdødes ære...» sa kelneren.

«Akkurat,» sa Irmelin.

Frederikke så på sin mor. Man skyldte da aldri en kelner noen som helst forklaring... I anledning dagen valgte hun å holde munn. Irmelin ble imidlertid rørt ved kelnerens vennlige ord, og måtte finne et lommeørkle i vesken sin. Et hvitt papir falt på gulvet. Kelneren plukket det opp og rakte det til Irmelin.

«Gu'» utbrøt Irmelin, «det er notaen fra butikken på hytten».

«Hva i all verden gjør den i DEN vesken?» spurte Frederikke.

«Jeg la den der i vår,» forklarte Irmelin, «jeg følte, i Conrads ånd, at vi burde betale regningen selv om nesten ikke noe av det ble spist...Jeg hadde planlagt

å betale den når han ble funnet, eller skulle begravet, eller noe slikt...»

Frederikke så med bekymring på sin mor. Irmelin så uklart tilbake mot sin datters så meget yngre og sterke ansikt.

Og Irmelin følte plutselig en angst som aldri senere skulle slippe henne.

«Skål,» sa Frederikke og hevet glasset. Vennene drakk i stillhet. Noen får en klukkende strupelyd når de svelger. Irmelin løftet glasset, men drakk ikke.

Skjerdal.

Foto: Paul Johan Høl.
<https://www.flickr.com/photos/29962028@N07/>